



ЦЕНТЪР
ЗА РАЗВИТИЕ
НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ



Програма
„Учене през
целия живот“

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА СЕКТОРНА ПРОГРАМА
"ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ" В БЪЛГАРИЯ
(2007-2012)

„Мобилност за по-добри работни места“

Център за развитие на човешките ресурси е Националната агенция за България по Програма „Учене през целия живот“. Нашата основна роля е да администрираме децентрализираните дейности и целия проектен цикъл по Програмата, включващ :

- разпространяване на информация и консултиране на потенциални бенефициенти по дейностите на Програмата;
- изготвяне и публикуване на национални покани за кандидатстване;
- организиране на процеса по селекция и оценка на кандидатурите;
- сключване на договори с успешно преминалите селекцията кандидати;
- извършване на плащания по договорите;
- мониторинг, контрол и консултации на финансираните проекти;
- финансова и съдържателна оценка на отчети по проекти;
- организиране на дейности за разпространение и валоризация на резултатите от успешни проекти.

Нашата история

- През 1997 г. с подкрепата на Европейската Фондация за обучение (ЕФО) е основана Българската национална обсерватория;
- През 1998 г. започва работа Национална агенция „Леонардо да Винчи“;
- През 1999 г. с подкрепата на Европейската Фондация за обучение е създаден Национален ресурсен център за професионално ориентиране;
- През 1999 г. със споразумение между Министерство на образованието и науката и Министерство на труда и социалната политика е основан Център за развитие на човешките ресурси. Той обединява горепосочените дейности и управлява образователни програми и проекти;
- През 2001 г. към Центъра за развитие на човешките ресурси се присъединява Национална агенция „Сократ“;
- От 2003 г. по договор с Европейската Фондация за обучение, Българската национална обсерватория, като част от Център за развитие на човешките ресурси, се присъединява към експертната мрежа Refernet;
- От 2005 г. Център за развитие на човешките ресурси съкоординира с Министерството на образованието и науката програма „Арион“;
- През 2006 г. в рамките на Център за развитие на човешките ресурси се основава Национално координационно звено за дейността eTwinning;
- През 2006 г. Центърът е сертифициран с ISO 9001:2000 за управление на европейски образователни програми;
- През 2007 г., след национална номинация, Център за развитие на човешките ресурси стартира управлението в България на Програма „Учене през целия живот“ 2007-2013 г.;
- През 2007 г. в рамките на Центъра се основава Национален Europass Център;



➤ От 2007 г. Националният ресурсен център за професионално ориентиране е преименуван на Национален Euroguidance център;

➤ През 2011г. Център за развитие на човешките ресурси започва да изпълнява проект „Национални ECVET експерти 2011-2013“, чиято цел е популяризиране на европейската система за трансфер на кредити в областта на ПОО.

Дейности на ЦРЧР

- координира и администрира в България Програма „Учене през целия живот“;
- информира и консултира чрез Euroguidance център, България, за възможностите за образование, обучение и работа в рамките на Европа;
- координира дейността по разпространение и прилагане на инициативата Europass в България;
- координира и администрира дейността eTwinning;
- координира инициативата „Европейски езиков знак“;
- организира, консултира и осъществява изследвания в областта на образованието, професионалното обучение, пазара на труда и човешките ресурси в България;
- предлага на образователни специалисти възможност да участват в тематични учебни визити в други европейски страни и да организират такива в България.

Резюме

Представеното изследване е реализирано от Център за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР) и има за цел да анализира въздействието на секторна програма „Леонардо да Винчи“ върху развитието на професионалното образование и обучение на индивидуално, институционално и национално ниво. Първата част на изследването е съсредоточена върху изясняването на същността на секторна програма „Леонардо да Винчи“, както и на отделните ѝ дейности. Втората част се фокусира върху установяване на въздействието на проектите по дейност „Мобилност“ в България (2007-2011).

Summary

The current research paper is prepared by the Human resource development centre (HRDC) with the main aim of assessing the impact of the Leonardo da Vinci sectoral programme on the development of the vocational education and training in Bulgaria on three levels: individual, institutional and national. The first part of the research is focused on the nature of the Leonardo da Vinci programme and its actions. The second part of the research defines the impact of the mobility projects in Bulgaria (2007-2011).

Ключови думи и понятия

Програма „Учене през целия живот“, секторна програма „Леонардо да Винчи“, образование, обучение, мобилност, човешки ресурси, въздействие, проекти, умения, ключови компетентности

Key words

Lifelong Learning Programme, Leonardo da Vinci programme, education, training, mobility, human resources, impact, project, skills, key competences



Списък на използваните съкращенията

EACEA – Изпълнителната агенция за образование, аудио-визия и култура

EQAVET – Европейската референтна рамка за осигуряване на качество в
ПОО

ECVET – Европейска система за трансфер на кредити в
Професионалното Образование и Обучение

ЕК – Европейска комисия

ЕКР – Европейската квалификационна рамка

ЕФО – Европейската фондация за обучение

ЛПТ – Лица на пазара на труда

МСП – Малки и средни предприятия

НА – Национална агенция

НАПОО – Национална агенция за професионално образование и
обучение

ПОО – Професионално образование и обучение

ПОПОО – Професионалисти в областта на професионалното
образование и обучение

ППО – Първоначално професионално образование

РИО – Регионален инспекторат по образованието

УПД – Учебно-производствена дейност

ЦРЧР – Център за развитие на човешките ресурси

Съдържание

Въведение	7
Част 1: Същност на секторна програма „Леонардо да Винчи“	8
Част 2: Въздействието на проекти за мобилност в България (2007-2012)	14
<i>Индивидуално въздействие върху участниците в мобилността</i>	<i>22</i>
<i> Професионални умения</i>	<i>22</i>
<i> Развитие на ключови компетентности</i>	<i>25</i>
<i>Въздействие върху институцията</i>	<i>27</i>
<i>Въздействие върху развитието на професионалното образование и обучение на национално ниво</i>	<i>29</i>
Заклучение	32
Библиография	33
Приложение 1	36



**ЦЕНТЪР
ЗА РАЗВИТИЕ
НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ**



Програма
„Учене през
целия живот“

Този документ е публикуван от Център за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР).
www.hrdc.bg

Моля, цитирайте тази публикация като:

Център за развитие на човешките ресурси, (2012): *Въздействие на секторна програма "Леонардо да Винчи" в България (2007-2012), "Мобилност за по-добри работни места"*. София

Въздействие на секторна програма "Леонардо да Винчи" в България (2007-2012)
„Мобилност за по-добри работни места“

Автори: Лъчезар Африканов и Венета Куйова

Редактори: Милена Караангова, Ясен Спасов и Боряна Георгиева

© Издание на ЦРЧР, 2012, Всички права запазени

ISBN: 978-619-90005-8-8

Въведение

Настоящото изследване е реализирано от Център за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР) в периода октомври – декември 2012г., като част от процеса на анализ на резултатите от изпълнението на секторна програма „Леонардо да Винчи“ в България.

В **първата част** е представена същността на секторна програма „Леонардо да Винчи“ като един от основните инструменти в стратегията на ЕС за създаване на благоприятна среда за заетост на младите хора.

Във **втората част** е осъществен анализ на въздействието на секторна програма „Леонардо да Винчи“ върху развитието на професионалните умения на младите хора в България.

Резултатите от анализа са групирани в **три основни нива на въздействие**:

- индивидуално (за участниците в мобилността);
- институционално (за организациите участници в проекти за мобилност);
- национално (за националната система за професионално образование и обучение).

Основната изследователска **цел** е представянето на ефекта от включването в международни проекти за мобилност с цел професионално обучение и практика.

Изследването се основава върху 3 **хипотези**:

- Участието в проекти благоприятства усъвършественето на знанията, уменията и компетенциите на участниците и променя тяхното светосещане;
- Микросредата в институциите, участващи в проекти, се променя чрез заимстването и внедряването на добри практики в ежедневната работа на институциите;
- Дейностите по секторна програма „Леонардо да Винчи“ благоприятстват развитието на сферата на професионалното образование и обучение в България.

Въздействието на секторна програма „Леонардо да Винчи“ се изследва чрез количествен и качествен анализ на база следните **информационни източници**:

- проведени групови анкети на участници в проекти по секторна програма „Леонардо да Винчи“;
- доклади и отчети на Европейската комисия и на Националната агенция (НА), в които са представени данни за броя на участниците, броя на реализираните проекти през годините, както и за тяхното финансиране и въздействие;
- мнения на експерти от ЦРЧР, които отговарят за администрирането на секторна програма "Леонардо да Винчи" в България;
- добри практики по секторна програма "Леонардо да Винчи", отличени със знак за качество в периода 2007-2012г.

Анализът е представен чрез **възходящ метод (bottom-up approach)**, който включва изясняване на въздействието на програмата на индивидуално ниво и последователно разширяване на анализа по посока влиянието на работата по проекти върху организацията бенефициент и националната образователна система като цяло. Направените изводи са подкрепени и с данни за финансирани проекти по секторна програма „Леонардо да Винчи“, дейности "Трансфер на иновации" и „Партньорства“.

Част 1: Същност на секторна програма „Леонардо да Винчи“ като част от Програма „Учене през целия живот“

Програма „Леонардо да Винчи“ възниква през 1995г¹, като следствие от добрите резултати от предходни програми, подкрепящи развитието на професионалното образование в Европа като: COMETT², PETRA³, LINGUA⁴, EUROTECNET⁵, FORCE, и HELIOS^{6, 7}.

Към настоящия момент програма „Леонардо да Винчи“ е преминала през три фази на развитие:

- ✓ 1995 – 1999
- ✓ 2000 – 2006
- ✓ 2007 – 2013

Първата фаза (1995 - 1999) има за цел да развие политики и иновативни дейности в областта на професионалното образование и обучение в ЕС. Програмата отговаря на нуждата от нови умения, дължаща се на настъпващите на пазара на труда социални и икономически промени.⁸

Втората фаза (2000 - 2006) се фокусира върху целта на ЕК да създаде „Европа на знанието“⁹. През този период на развитие на програмата целите се основават на подобряване професионалните умения и перспективите за работа на младите хора. Програмата се фокусира и върху развитието на иновациите и предприемачеството. Дейностите включват:

- проекти за мобилност, които позволяват на хората да пътуват в чужбина с цел образование и практика;
- пилотни проекти, които подкрепят развитието на сектора на професионалното обучение;
- проекти, които развиват езиковите познания и межкултурната толерантност, както и информационните дейности.¹⁰

Основната цел на **третата** и настояща **фаза** на програмата **(2007-2013)** е да продължи традицията за създаване на иновативни практики в сферата на професионалното образование и обучение, като отговаря на нарастващата нужда от конкурентоспособно и мобилно общество - цел, поставена в съответствие с

¹ Leonardo da Vinci, Council decision of 6 December 1994, (94/819/EC) in <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994D0819:EN:HTML>

² Comett, Council decision of 24 July 1986 (OJ L, 222, 8-8-1986)

³ Petra, Council decision of 1 December 1987 (OJ L, 346, 10-12-1987))

⁴ Lingua, Council decision of 28 July 1989 (OJ L, 239, 16-8-1989)

⁵ Eurotecnet, Council Decision 89/657/EEC of 18 December 1989

⁶ Helios, Council Decision 93/136/EEC of 25 February 1993

⁷ European Commission, “*The history of European cooperation in education and training. Europe in the making — an example*”, 2006, p. 112-130

⁸ “The history of the Leonardo da Vinci programme” in http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/history_en.htm

⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/other/c11040_en.htm,

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_bg.htm

¹⁰ “The history of the Leonardo da Vinci programme” in http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/history_en.htm



Лисабонския договор (чл. 166) и фокусирана върху промотирането на професионалното образование и обучение във всички фази и сфери на развитие на обществото.¹¹

Секторна програма „Леонардо да Винчи“ **влие на сектора на Професионалното образование и обучение (ПОО)** като:

- Насърчава повишаване качеството и иновативността в системите, институциите и практиките за ПОО;
- Подкрепя участниците в обучителни дейности за усвояване на знания, умения и квалификации в посока личностно развитие;
- Повишава атрактивността на ПОО и насърчава мобилността на работодатели и работещи;
- Подобрява качеството и повишава мобилността на лица от началното и продължаващото професионално обучение, с което работните места в предприятията нарастват;
- Увеличава качеството и обема на сътрудничество между институциите и организациите, предоставящи възможности за обучение, и предприятията, социалните партньори и съответните органи в цяла Европа;
- Подпомага развитието на иновативни практики в сферата на ПОО и пренасянето им от страните участнички в проекти към други страни;
- Подобрява прозрачността и признаването на квалификациите и компетенциите, включително и тези, придобити чрез неформално и извън-формално обучение;
- Насърчава изучаването на чужди езици;
- Подпомага развитието на иновативни пособия, услуги, методологии и практики за учене през целия живот, базирани на информационните и комуникационни технологии.¹²

Оперативни цели на секторна програма „Леонардо да Винчи“ са:

- Да подобри качеството и да повиши мобилността на лица от началното и продължаващото професионално обучение, с което работните места в предприятията да нараснат с поне 80 000 на година до края на Програма "Учене през целия живот";
- Да увеличи качеството и обема на сътрудничество между институциите и организациите, предоставящи възможности за обучение, и предприятията, социалните партньори и съответните органи в цяла Европа;
- Да подпомага развитието на иновативни практики в сферата на професионалното образование и обучение и пренасянето им от страните участнички в проекти към други страни;
- Да подобри прозрачността и признаването на квалификациите и компетенциите, включително и тези, придобити чрез неформално и извън-формално обучение;
- Да насърчава изучаването на чужди езици;

¹¹ „Консолидиран текст на договора за функционирането на европейския съюз”, Официален вестник на Европейския съюз от 30.3.2010 г., С 83/121

¹² <http://www.hrdc.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0105&n=3&g> в www.hrdc.bg

- Да подпомага развитието на иновативни пособия, услуги, методологии и практики за учене през целия живот, базирани на информационните и комуникационни технологии.

Участници в проекти по секторна програма „Леонардо да Винчи“ могат да бъдат обучаващи институции в сферата на ПОО (професионални гимназии, центрове за професионално обучение, висши училища и др.); малки и средни предприятия; браншови организации; държавни институции; научноизследователски центрове и организации, провеждащи изследвания и анализи в областта на професионалното обучение или дейности, пряко свързани с неговото приложение; институции за професионално консултиране и ориентиране; доброволчески, неправителствени организации и организации с идеална цел.

Дейностите по секторна програма „Леонардо да Винчи“ са структурирани в две групи: централизирани и децентрализирани. *Централизираните дейности* се администрат от Изпълнителната агенция за образование, аудио-визия и култура (EACEA) към Европейската комисия в Брюксел и включват:¹³

- ✓ Развитие на иновации;
- ✓ Многостранни мрежи;
- ✓ Съпътстващи мерки.

Децентрализираните дейности се администрат на Национално ниво от Националните агенции по Програма "Учене през целия живот". За България тази роля изпълнява Център за развитие на човешките ресурси. Децентрализираните дейности в рамките на секторна програма „Леонардо да Винчи“ включват:

- ✓ Мобилност:
 - Лица, преминаващи първоначално професионално обучение – ППО;
 - Лица на пазара на труда – ЛПТ;
 - Професионалисти в областта на професионалното образование и обучение – ПОПОО;
- ✓ Партньорства;
- ✓ Трансфер на иновации.

Дейност „Мобилност“ подпомага транснационалната мобилност на две основни групи граждани – професионалисти в областта на ПОО и лица, нуждаещи се от допълнително професионално обучение и/или практика (ученици, чираци, работещи, безработни и др.).

Мобилността изпълнява ключова роля в постигането на целите, определени в Копенхагенския процес, за засилено европейско сътрудничество в областта на професионалното образование и обучение, и по-специално подобряване на неговата *привлекателност и качество*. Поставя се силен акцент върху качеството на организацията на мобилността, включително педагогическа, езикова и културна подготовка. Договореностите за престоя в чужбина се основават на принципите, определени в Европейската харта за качество на мобилността, с оглед оптимизиране на въздействието на опита, придобит чрез мобилност.¹⁴

¹³ http://www.hrdc.bg/fce/001/0125/files/Leonardo_Last.pdf

¹⁴ Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г. относно транснационалната мобилност в рамките на Общността с цел образование и обучение, ОВ L 394, 30.12.2006 г.

Учебната мобилност с цел практика на **лица, преминаващи първоначално професионално образование** предоставя възможност за ученици и чираци да подобрят практическите си познания в определена област на ПОО, езиковите и социалните си компетенции.

Практиката за **лица на пазара на труда** включва период на професионален стаж, осъществяван от служител на дадено предприятие или безработно лице в друга организация, намираща се в страна участничка по Програмата. По време на практиката участниците повишават професионалните си умения и подобряват своите знания и компетенции в дадена област.

Мобилността на **професионалисти в областта на професионалното образование и обучение** е насочена към трансфер, подобряване и осъвременяване на компетенции и/или иновативни методи и практики в областта на професионалното обучение. Обучителите, учителите или другите лица, отговарящи за въпроси на професионалното обучение, обменят опит със своите колеги в други страни с цел взаимно учене.

Дейност „Партньорства“ предоставя възможност за практическо сътрудничество за малки по мащаб съвместни дейности по теми от взаимен интерес, между организации, работещи в областта на професионалното образование и обучение. Участници в сътрудничеството могат да бъдат от една страна институции или училища, предлагащи професионално образование. От друга страна участници могат да бъдат и предприятия, социални партньори и други заинтересовани лица. Сътрудничеството може да бъде на национално, регионално или местно ниво, както и на секторно, например в рамките на отделна област на професионалното образование или в конкретен икономически сектор. Партньорството трябва да бъде ясно свързано с професионалното образование и обучение, като се стреми към отваряне към други заинтересовани страни, освен професионалните гимназии, например предприятия, социални партньори, регионални, местни и дори политически отговорните лица.¹⁵ При дейност „Партньорства“ се наблюдава повишаване на реализираните проекти през годините, като през 2011 достигат 31% от проектите в сравнение с 22% и 21% през 2008 и 2009 година.

Дейност „Трансфер на иновации“ дава възможност за адаптиране на иновативни продукти от предишни проекти по програмата и за максимално широко разпространение на резултатите от тях на местно, регионално, национално и европейско ниво. Тези широкомащабни проекти допринасят за повишаване качеството и привлекателността на европейските системи за професионално образование и обучение. Чрез адаптиране и интегриране на иновативно съдържание или резултати в публичните и/или частните системи за ПОО и дружествата на национално, местно, регионално и секторно ниво.

Описанието на същността на секторна програма „Леонардо да Винчи“, както и на отделните децентрализирани дейности по програмата, допринася за изясняване на целите и възможностите, чрез които програмата влияе на сектора на професионалното образование и обучение. В допълнение, се поставя теоретична база за анализ на въздействието на работата по проекти върху професионалното развитие на участниците.¹⁶

Броят на проектите, реализирани в периода от 2007 - 2011 по дейност „Трансфер на иновации“, е равномерен през годините, в рамките на 20 % през целия разглеждан период. По-голямата част от реализираните проекти по дейност „Трансфер на

¹⁵ http://www.hrdc.bg/fce/001/0125/files/Leonardo_Last.pdf

¹⁶ http://www.hrdc.bg/fce/001/0125/files/Leonardo_Last.pdf

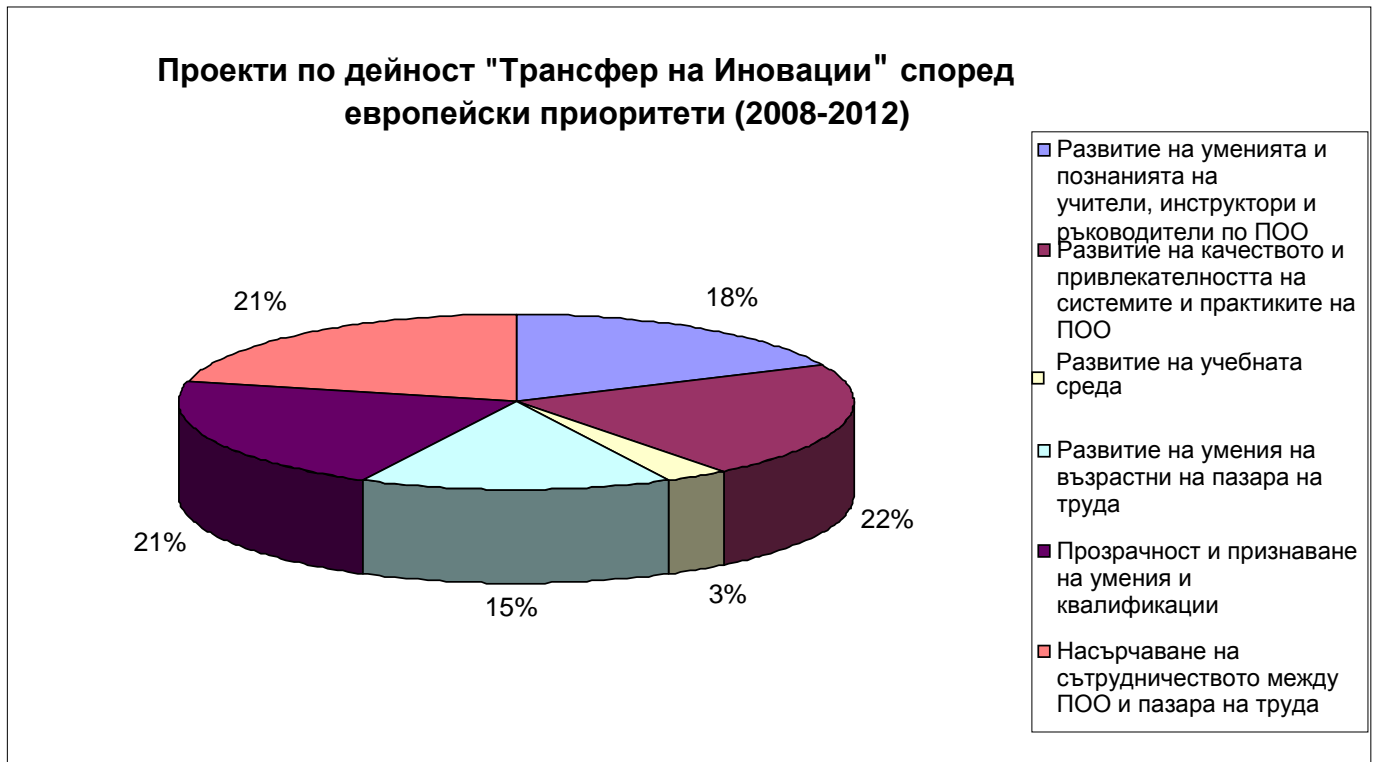


инновации” в периода от 2008-2012 година отговарят на следните *европейски приоритети* за същия период(Фигура 1):

- Развитие на уменията и познанията на учители, инструктори и ръководители по ПОО;
- Развитие на качеството и привлекателността на системите и практиките на ПОО;
- Развитие на учебната среда;
- Развитие на умения на възрастни на пазара на труда;
- Прозрачност и признаване на умения и квалификации;
- Насърчаване на сътрудничеството между ПОО и пазара на труда.

Най-голям процент проекти са реализирани спрямо поставения приоритет за *развитие на качеството и привлекателността на системите и практиките на професионалното образование и обучение* – 22% (Фигура 1).

Фигура 1



Контекст на политиката в сферата на професионалното образование и обучение

На **европейско ниво** рамката на политиката на програма „Леонардо да Винчи“ е Копенхагенския процес, актуализиран с Комюникето от Брюж (2010 г.). Основният акцент на процеса е поставен върху:

- увеличаването на привлекателността, качеството и резултатността на системите за професионално образование и обучение (ПОО);
- подобряването на прозрачността, системите за информиране и ориентиране, признаването на уменията и квалификациите и засилването на европейското измерение.

Предизвикателствата, които се очертават за следващите години, са описани в съобщението относно ПОО, прието от Европейската комисия през юни 2010 г.

Специфичните инициативи за насърчаване на по-нататъшно развитие, изпитване и прилагане на общите европейски инструменти за ПОО остават акцент на дейността по програмата през новия програмен период. Това включва разработване и изпитване на *Европейската система за трансфер на кредити в системата за професионално образование и обучение (ECVET)*, прилагане на *Европейската квалификационна рамка (EQF)* и популяризирането, разработването и използването на *Европейската референтна рамка за осигуряване на качество в ПОО (EQAVET)*.

Тези дейности ще бъдат основополагащи за поощряване обмена на опит, работата в сътрудничество, доверието и увеличаването обема на мобилността. Въз основа на заключенията на *Съвета по въпросите на мобилността на младите хора* (ноември 2008 г.), *Зелената книга* относно насърчаване на мобилността с учебна цел на младите хора от юни 2009 г. и инициативата „*Младешта в движение*“, е поставен специален акцент върху създаването на възможности за мобилност на младите хора, като чираци, стажанти или студенти в ПОО.¹⁷

На национално ниво, политиката в сферата на професионалното образование и обучение се основава на „Закон за професионалното образование и обучение“ чиито цели са:

- осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите, съобразно личните им интереси и възможности;
- задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда;
- осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори.

Една от отговорните институции, която осигурява и поддържа качество в професионалното образование и обучение на младежи и възрастни, е Национална Агенция за Професионално Образование и Обучение (НАПОО). НАПОО е ангажирана и с прилагане на Европейската система за трансфер на кредити в системата за професионално образование и обучение (ECVET) на национално ниво.

¹⁷ http://ec.europa.eu/education/lfp/doc/call13/prior_bg.pdf

Част 2: Анализ на въздействието на проекти за мобилност в България (2007-2012)

На **европейско ниво** в периода 2007 – 2011 са финансирани повече от 26 580 проекта по дейности „Мобилност“, „Партньорства“ и „Трансфер на иновации“, секторна програма „Леонардо да Винчи“. От тях близо 63% са проектите по дейност „Мобилност“.¹⁸

На **национално ниво** една от основните цели е постигане на устойчиво качествено управление на най-голямата европейска програма за подкрепа на професионалното образование и обучение в България – секторна програма „Леонардо да Винчи“. Постигната е над 100% усвояемост за изминалите три години (2009 - 2012) и е предоставена възможност за:

➤ продължаваща квалификация на над 620 учители в системата на професионалното образование посредством участие в образователни проекти за обмен на опит с други европейски страни;

➤ придобиване на практически опит, свързан с професионалното образование, на над 3500 ученици в резултат на участие в международна мобилност с практическа насоченост в други европейски страни.¹⁹

На национално ниво, най-голям процент от всички финансирани дейности по секторна програма „Леонардо да Винчи“ заема дейност „Мобилност“, близо 80%, в сравнение с дейност „Партньорства“ – 13% и дейност „Трансфер на иновации“ – 7 % (Фигура 2).

Фигура 2



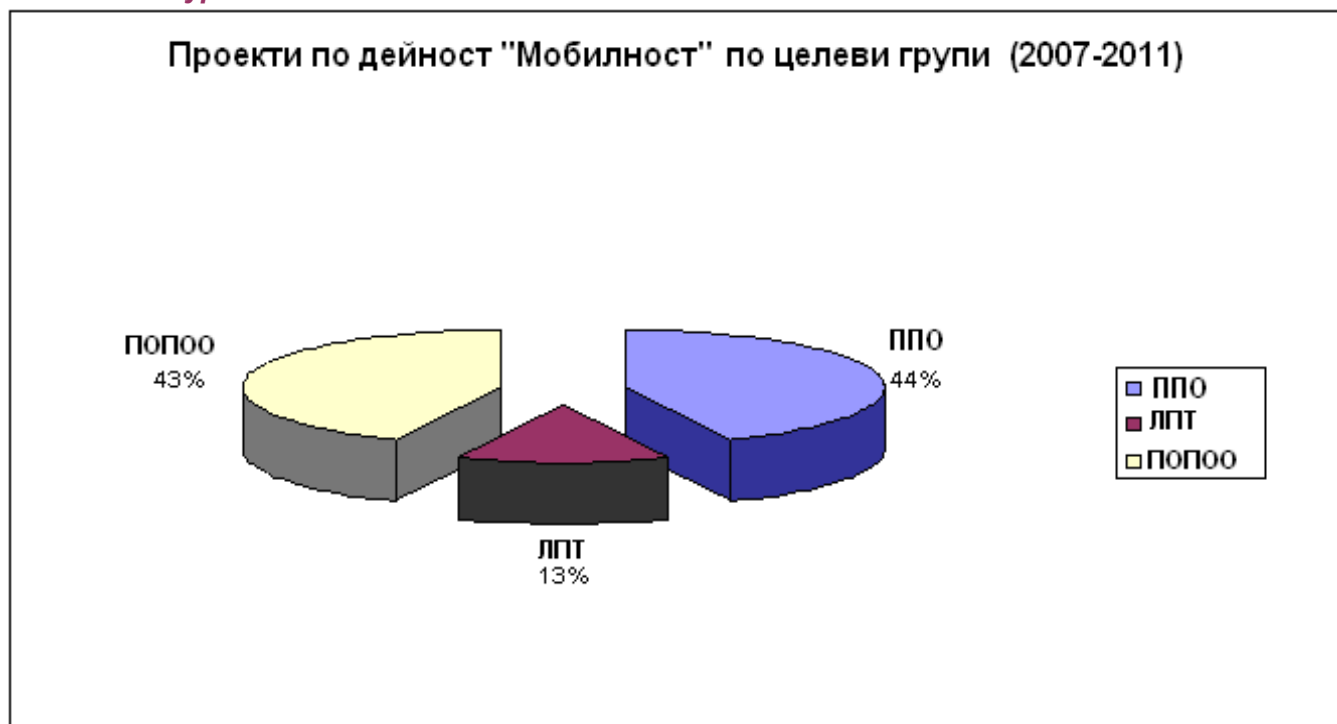
¹⁸ European Commission, Leonardo da Vinci, Facts & Figures, EU support for vocational education and training 2007-2011, p. 5

¹⁹ Отчет за дейността на Министерството на образованието, младежта и науката, юли 2009 – септември 2012 г. в http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/news-home/2012/otchet_momn_2009-2012.pdf

С цел да бъде представена пълната информация за националния контекст по дейност „Мобилност“, НА прави преглед на статистическите данни по някои основни индикатори: **целеве групи, дейности, седмици престой, възраст, страни дестинации, изпращаща институция и приемащи институции.**

Разпределението на проектите по целеви групи се характеризира с устойчив превес на целевите групи: *Хора, преминаващи първоначално професионално образование и обучение (ППО) и Професионалисти в областта на професионалното образование и обучение (ПОПОО)* с почти равни проценти – 43% и 44%. Проектите, подпомагащи мобилността на *Лица на пазара на труда (ЛПТ)*, представляват 13% от общия брой финансирани кандидатури (Фигура 3).

Фигура 3



Данните във Фигура 3 се потвърждават и от статистическата извадка на броя и вида участници в проекти за мобилност. За разглеждания период, най-голям брой участници (69%) има по проекти за целева група *Първоначално професионално образование*, основно ученици от професионални гимназии, най-често възползващи се от възможностите на проектите по мобилност в рамките на предвидена в програмната им схема на обучение, задължителна практика по изучаваната от тях професия. На второ място са *Преподавателите по професионално образование и обучение* с 22% и на трето място целева група *Лица на пазара на труда* –9% (Фигура 4).

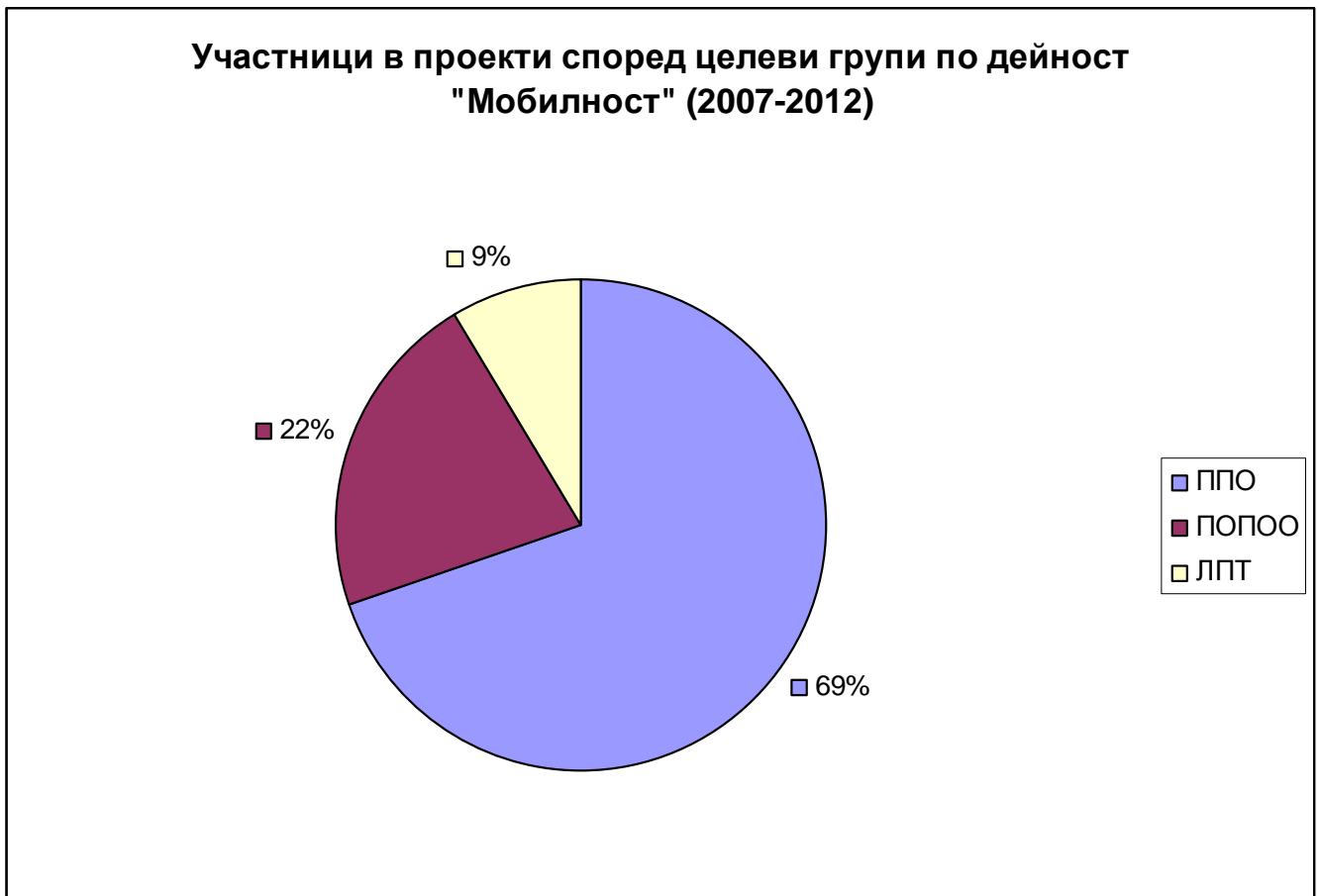
Въпреки че **броят на проектите** с целева група Първоначално професионално образование и Професионалисти в областта на професионалното образование и обучение са равни, **броят на участниците** в проекти с целева група Първоначално професионално образование е три пъти по-голям отколкото с целева група Професионалисти в областта на професионалното образование и обучение, в следствие на което е отчетено високо въздействие на мобилностите върху Първоначално професионално образование в България. В следствие на това реализирането на проекти спомага за:

- изграждане на национална стратегия за насърчаване на мобилността в най-ранен етап;
- създаване на нагласа към обмяна на опит на международно ниво;



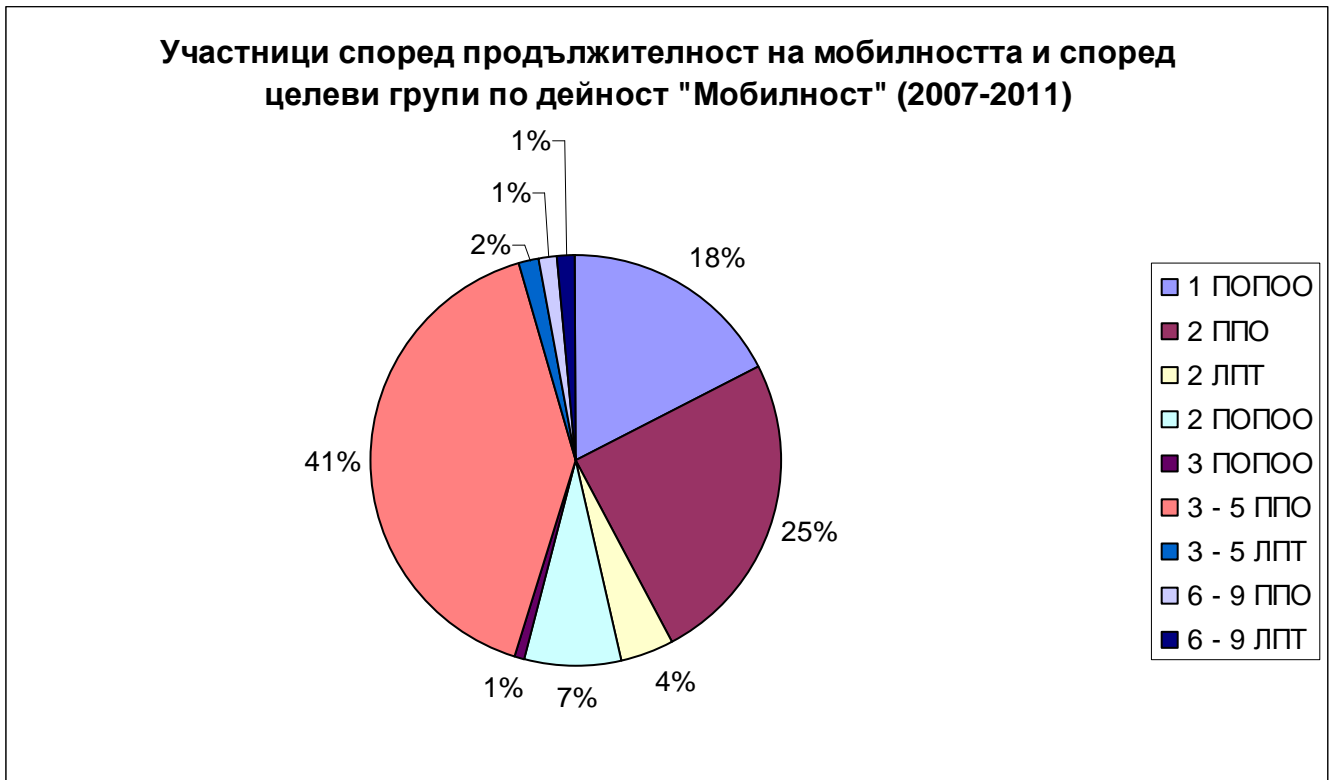
- превенция за ранно отпадане от системата на образованието.

Фигура 4



Извършеният анализ на количествени данни относно продължителността на мобилността показва следното (Фигура 5):

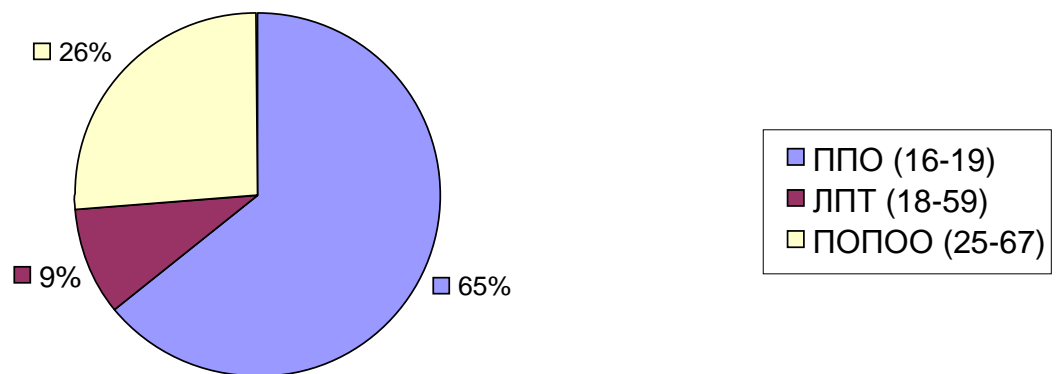
- Максималният престой в чужбина е между 14-26 седмици;
- При целева група ППО, средният престой е от 2 до 5 седмици, като при 40% от бенефициентите мобилността продължава над 3 седмици, а при 24% от участниците престоят е 2 седмици;
- При целева група ЛПТ средният престой е от 3 до 5 седмици;
- При целева група ПОПОО преобладава продължителност от 1 седмица (17 %), поради практическата невъзможност за отсъствие от работа.



Възрастовите групи по отделните дейности варират, като 65% от участниците попадат във възрастовата група между 16-19 години. Този процент се дължи на високия брой участници от целева група ППО. При целева група ЛПТ, най-голяма част от участниците (9%) попадат във възрастова група между 18-59 години, а при дейност „Мобилност“ за целева група ПОПОО, възрастовата група започва от 27 до 67 години - 26% от участниците в проекти (Фигура 6).

Сред участниците в проекти по секторна програма „Леонардо да Винчи“ преобладават млади хора, които придобиват знания умения и квалификации още в ранна възраст, чрез което стават конкурентоспособни на пазара на труда. Чрез увеличаване привлекателността на образованието, благодарение на възможността за реализиране на мобилност, се благоприятства намаляването на ранно напусналите училище млади хора.

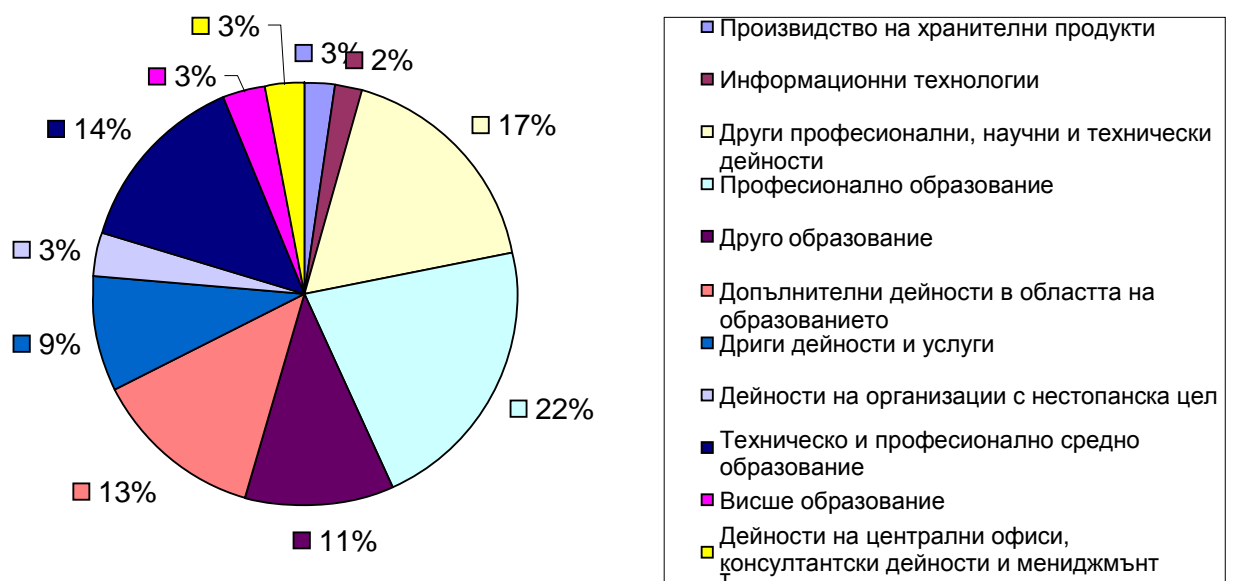
**Участници в проекти по дейност "Мобилност" по възраст
и по целеви групи (2007-2011)**



Най-голям процент от участниците се насочват към сектори в областта на образованието – 22% от участниците са избрали да реализират мобилност в областта на професионалното образование, а други 11% - в областта на техническото и професионално средно образование (Фигура 7). Намерено е разнообразно присъствие на различни приемащи институции и се търси реципрочност с цел директен, а не междусекторен обмен на опит.

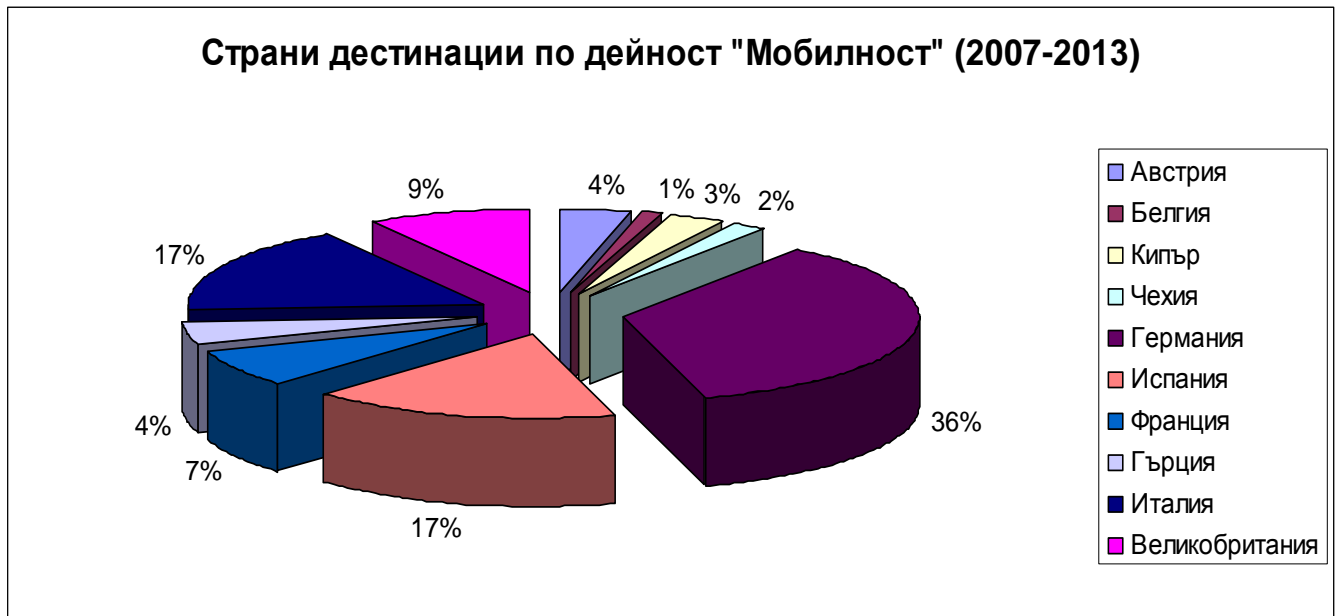
Фигура 7

**Икономически сектор на приемащата институция по дейност „Мобилност“
(2007-2011)**



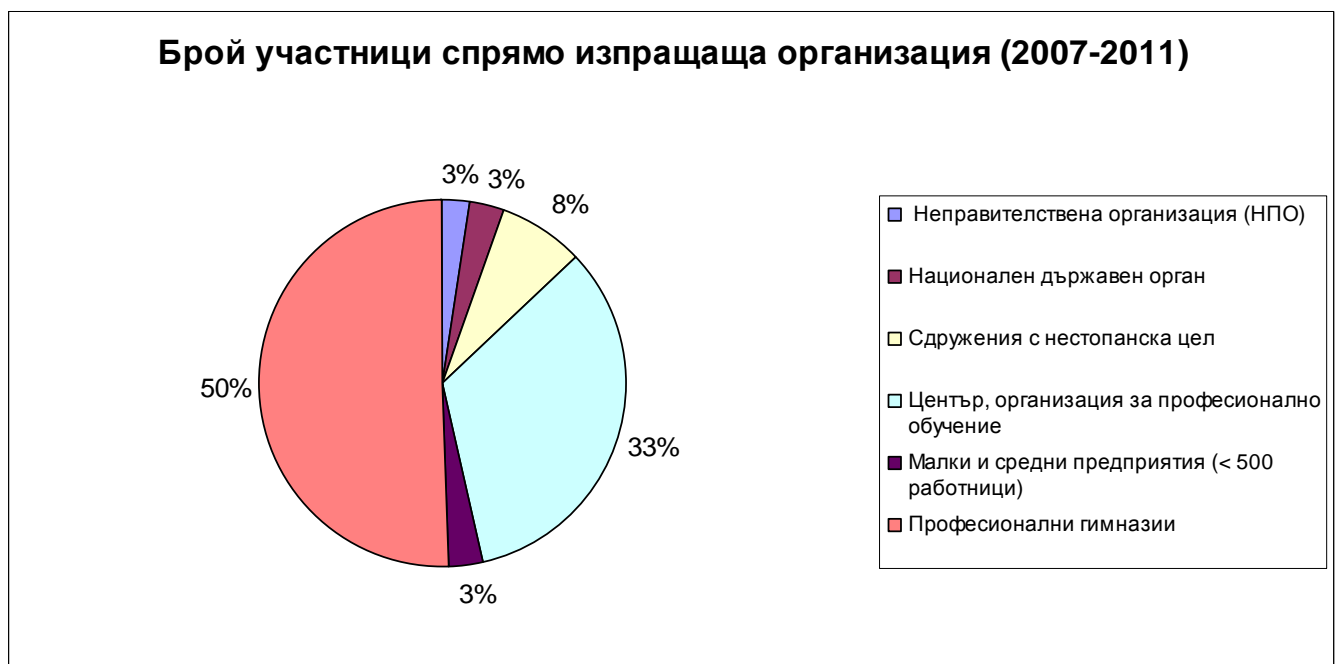
Проектите по дейност „Мобилност“ стимулират развитието на професионалното образование в България, както в училищата, така и в различни центрове и институции за професионално обучение. Отчетена е тенденция за предпочитане на приемащи институции и организации в Германия - 36% от проектите по дейност „Мобилност“ реализират обмен с немски институции, следвани от Италия – 17%, Испания – 17%, Великобритания – 9% и Франция – 7% (Фигура 8). Сред най-често срещаните езици, на които се провежда мобилността са английски италиански, испански, немски и френски.

Фигура 8



На национално ниво, 50% от изпращащите институции са професионални гимназии, а 33 % са центрове и организации предоставящи възможности за професионално образование и обучение. На трето място са сдруженията с нестопанска цел – 8 % (Фигура 9).

Фигура 9



На институционално ниво, най-голям брой приемащи институциите са в областта на професионалното образование, като 36% от видовете приемащи организации са центрове или организации, предоставящи професионално образование и обучение, а 26% от организациите са професионални гимназии. Също така, 9 % от приемащите организации са малки и средни предприятия, както и организации, предоставящи ориентиране и информиране по Програма „Учене през целия живот“ (Фигура 10). Представени са различни организации, както частни така и държавни.

Фигура 10



Голяма част от приемащите така и изпращащите институции са професионални гимназии, поради което се благоприятства развитието на директен обмен на межкултурен опит на европейско ниво между участници в проекти и между институции в сферата на средното образование.

Обсега на въздействието на работата по проекти по секторна програма „Леонардо да Винчи“ се разпределя равномерно по региони. В периода между 2007-2011 година е постигнато балансирано географско разпределение на участието в проекти. Най-голям брой участници по дейност „Мобилност“ целева група ППО са разпределени както следва:

- Югоизточен регион – 19 %
- Южен Централен регион – 11%
- Югозападен – 10%
- Северен Централен – 10%.

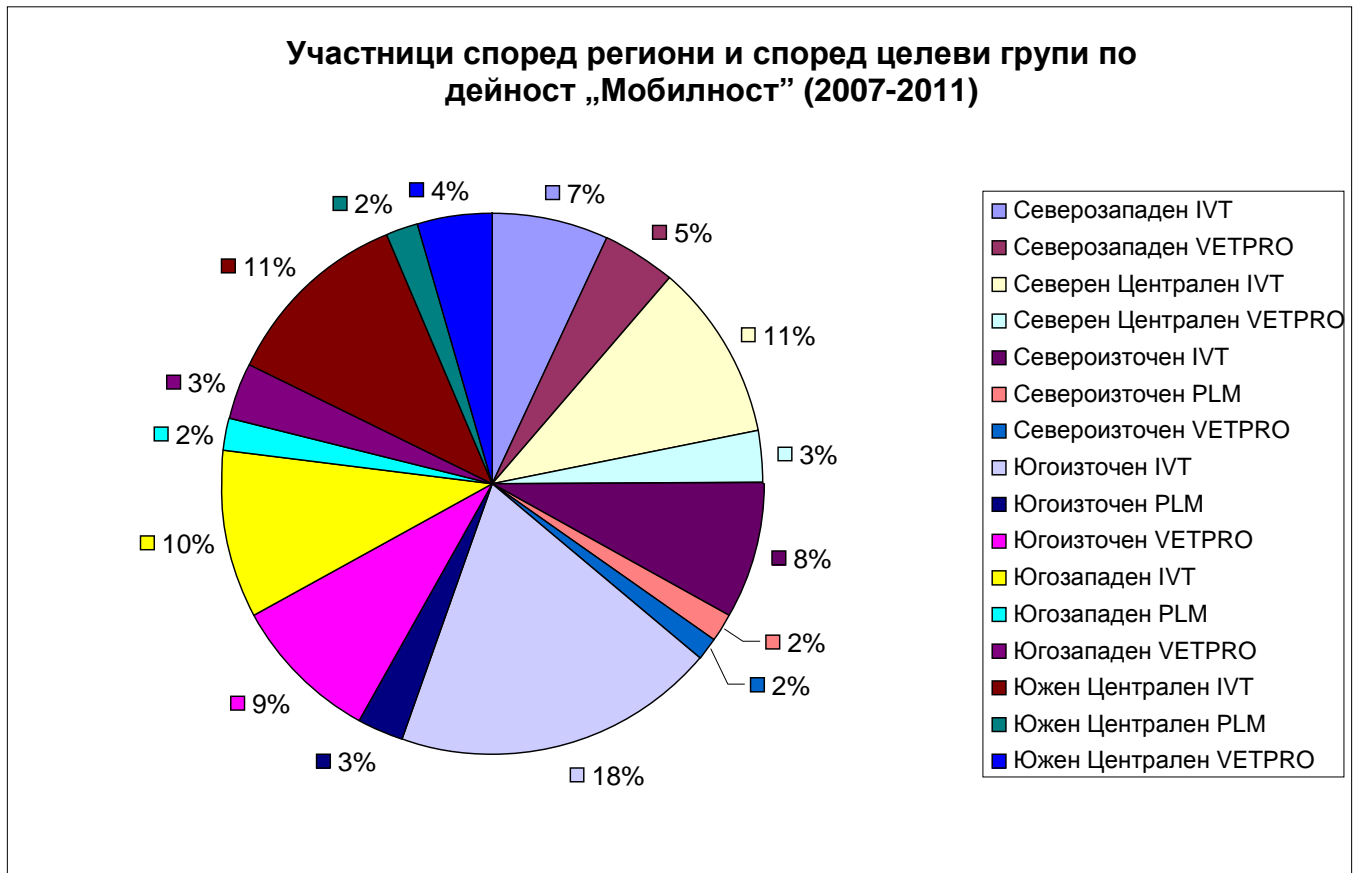
В целева група ПОПОО, участниците са разпределени както следва:

- Югоизточен – 9%
- Североизточен – 2%
- Югозападен – 3%
- Южен централен – 4%

Участниците по дейност „Мобилност“ целева група ЛПТ са най-вече от Югоизточен, Южен Централен, Югозападен и Североизточен (Фигура 11).

Равномерното разпределение на участниците по региони говори, че влиянието на секторна програма „Леонардо да Винчи“ се разпределя в цялата страна.

Фигура 11



Индивидуално въздействие върху участниците в мобилността

Извършеният анализ на количествени индикатори, предоставени от НА, демонстрира, че участието в дейности по секторна програма „Леонардо да Винчи“ стимулира личностното развитие и професионалната реализация на участниците чрез:

- придобиване на специализирани познания по професията (професионални умения);
- развитие на ключови умения и компетентности;
- придобиване на чуждоезиков и межкултурен опит;
- разширяване на мрежата от лични и професионални контакти.

Професионални умения

По време на практиката или обучението се усвояват и усъвършенстват знанията и уменията на участниците, като по този начин се **повишава тяхната професионална квалификация и конкурентоспособност на пазара на труда**.

Според **проучвания на Европейската комисия**, 56% от преподавателите по професионално образование и обучение полагат усилия да внедрят опита си в съществуващата учебна програма с цел оптимизиране на учебния процес. 51 % от представителите на тази целева група отбелязват, че межкултурният опит води до обмен на практики и материали, полезни за усъвършенстване на професионалните им умения и повишаване нивото на квалификацията им.

Въздействието върху развитието на професионалните умения на участниците може да се илюстрира с пример, свързан с изпълнението на проект **„Европейска практика в екологичното земеделие – ресурс за устойчиво развитие“**. В рамките на мобилността учениците от Професионална гимназия по селско стопанство "Земя", гр. Провадия, надграждат професионалната си подготовка чрез придобиване на допълнителни познания и умения по специалността, и по-конкретно по отношение на:

- ✓ основни принципи за обработка на земеделска земя по екологичен начин;
- ✓ основни методи в екологичното земеделие;
- ✓ технологии за отглеждане на растения и животни по екологичен начин;
- ✓ технологии за обработка и преработка на суровини по екологичен начин и други (Приложение 1).

Участници в друг проект по дейност „Мобилност“ - **„Иновации при производство на декоративна растителност при парковото строителство“** подобряват и обогатяват уменията си за използване на:

- ✓ иновативни методи и технологии в областта на озеленяването;
- ✓ нови техники за зацветяване, работа с машини, които са изцяло специализирани;
- ✓ работа на реални обекти и изпълнение на нови проекти. (Приложение 1)

Ползвателите успяват да **приложат наученото на практика** и да го сравнят с методите на обучение в други страни. Дава се възможност на ученици, учители и лица на пазара на труда да обогатят и усъвършенстват знанията и уменията си в реални условия, като по този начин придобиват представа за възможностите си за професионална реализация.



Участниците в мобилности за разглеждания период (2007-2012) придобиват професионални умения в **разнообразни сектори и области на знанието**. Сред основните теми на реализираните проекти са: Устройство и поддръжка на автомобили; Библиотекарство; Бизнес; Дизайн; Енергийни технологии и енергийна ефективност; Селско стопанство; ИКТ; Изучаване на чужди езици; Мениджмънт и маркетинг; Развитие на професионалното образование и обучение по специалността и реализация на пазара на труда; Производство; Развитие на компетенции; Строителство; Човешки ресурси (Фигура 12).

Фигура 12





Мнения на участници в мобилности по секторна програма „Леонардо да Винчи“:

„Наученото от мен в Испания, както и документите, които ми бяха издадени за преминатите обучения, са предимство за мен при търсенето на добра работа, както в България, така и в чужбина.“¹

„Практиката в Италия бе естествено продължение на практиката на ползвателите в България по основните теоретико-практически дисциплини: „Технология на обслужването в хотел“, „Технология на обслужването в ресторант“, „Технология и организация на кухня“ „Туристически агенции“, „Технология на допълнителните дейности в туризма.“

„Придобитите по време на практиката знания ще помогнат за реализацията ми в дадената специалност – упражнявах английския си, научих как се ползват възобновяемите източници за опазване на околната среда. Запознах се с нови техники и технологии.“

На национално ниво е отчетено пряко влияние на участието в проекти по секторна програма „Леонардо да Винчи“ върху **индивидуалното и професионално развитие на участниците**, тъй като участието в практика по програма „Леонардо да Винчи“ увеличава шансовете за продължаване на образованието по специалността, както в България, така и в чужбина.

Според изследваните мнения, участниците придобиват опит, полезен за бъдеща професионална реализация както в България, така и в чужбина. Участниците в практиката се запознават с други образователни системи и се научават да се адаптират много по-лесно към различното, независимо дали в България или в чужбина. Опитът от реализираната практика е подкрепен с **международно признати сертификати**, които помагат предстоящо академично или професионално развитие на участниците. Прекараното време по време на практиката допринася за **допълнителна информираност** на участниците относно конкретни възможности за продължаващото им образованието.

Мнения на участници в мобилности по секторна програма „Леонардо да Винчи“:

„Видях възможностите за приложение на знанията ми в областта, в която се обучавам, и се запознах с възможностите за обучение в чужбина.“

Развитие на ключови компетентности²⁰

Участието в проекти по различните дейности на секторна програма „Леонардо да Винчи“ допринася за развитието на пет от осемте ключови компетентности²¹.

Дейностите по секторна програма „Леонардо да Винчи“ допринасят за усъвършенстване на **общуването на чужди езици** – повече от 12% от всички проекти по дейност „Мобилност“, реализирани през периода 2008-2011г., поставят като своя основна тема изучаването на чужди езици по съответното професионално направление, а всички проекти чрез предварителните дейности за езикова подготовка и участие в международна мобилност, допринасят за подобряване на чуждоезиковите умения на участниците (Фигура 13).

Участието в проекти по дейност „Мобилност“ благоприятства развитието на **дигитални умения** – 11 % от проектите по секторна програма „Леонардо да Винчи“ подпомагат развитието на иновативни пособия, услуги, методологии и практики за учене през целия живот, базирани на информационни и комуникационни технологии (Фигура 13).

Мобилността стимулира **мотивацията и умението за учене** чрез две направления на действие:

- ✓ Подобряване на качеството и прозрачността и признаването на уменията и компетенциите (11% от проектите);
- ✓ Развитие на иновативни практики в сферата на професионалното образование и обучение (17% от проектите).

Мобилността допринася за осъзнаване значението на **активната гражданска и обществена позиция** – 28% от проектите подобряват качеството и повишават мобилността, поради което участниците имат възможност да съизмерват своята реалност и да трупат опит, полезен за техния ежедневен живот като граждани (Фигура 13).

Мобилността насърчава **творческото и иновативно мислене** чрез пренос и прилагане на иновативни практики в сферата на професионалното образование (28% от проектите) (Фигура 13).

Мнения на участници в мобилности по секторна програма „Леонардо да Винчи:

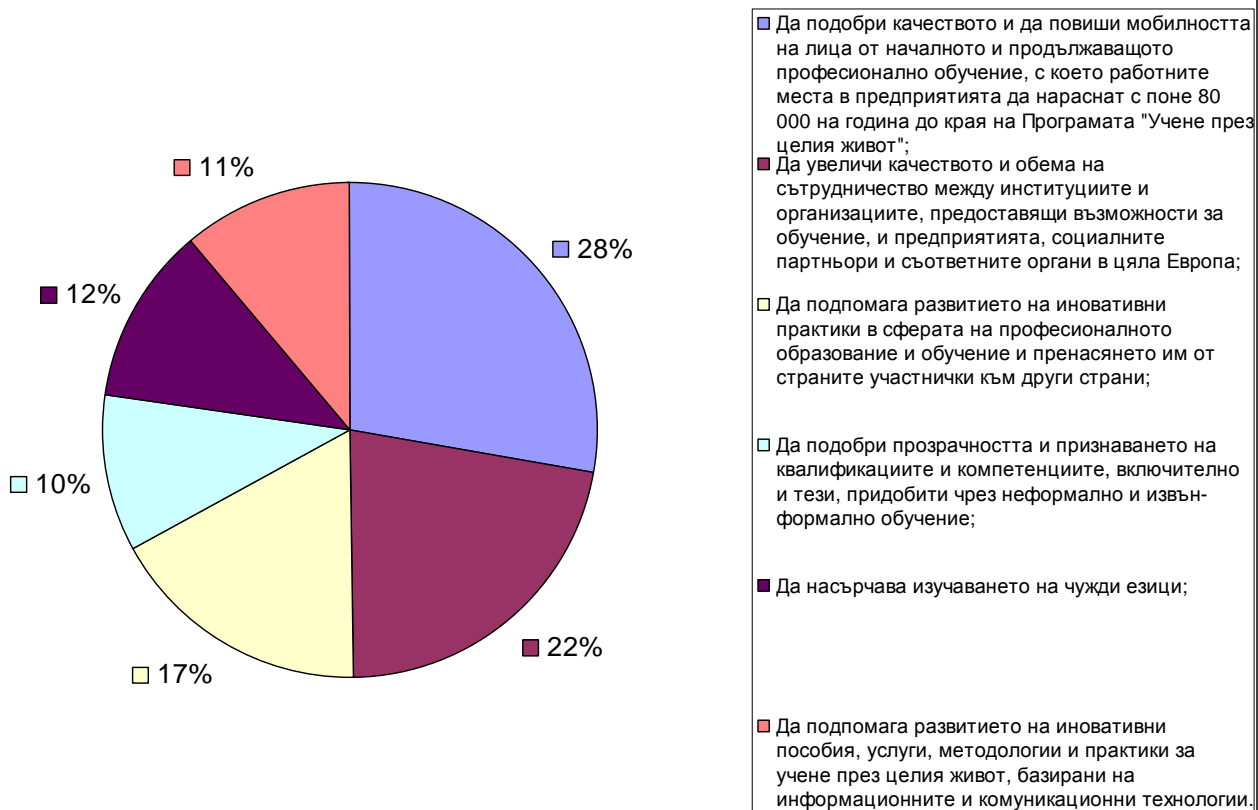
”По време на практиката си в различните туристически предприятия ползвателите се научиха да общуват според етикета с клиентите, да се стремят към постигане на максимално удовлетворяване на техните изисквания и желания. Този начин на поведение ще прилагат и в бъдещата си работа в България.”²²

²⁰ Европейска Референтна рамка

²¹ http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0020_en.htm

²² Компендиуми (сборници с проектни идеи) 2009, в <http://www.hrdc.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0125&n=&vis=&g=>

**Брой проекти спрямо оперативните цели на секторна програма
Леонардо да Винчи (2008-2011)**



Въздействието на секторна програма "Леонардо да Винчи" върху усъвършенстването на **ключовите компетенции** на участниците се илюстрира чрез реализиран проект със заглавие "**Развитие и пренасяне на компетенции в съответствие с европейската квалификационна рамка**", целева група ППО с цел практика. В проекта участват 30 ползватели от Старопрестолна гимназия по икономика – Велико Търново на възраст 17-19 години (Приложение 1).

Основната цел на проекта е осигуряване на качество и развитие на образованието и обучението, както и на общи и специфични знания по професията.

В резултат на успешната реализация на проекта са развити ключови, личностни, професионални и етични компетенции на участниците и са придобити базови и специфични умения и качества в областта на маркетинга, предприемачеството, икономическата информатика, банковото дело. Чрез работата по проекта, участниците са се обучавали и практикували в реална професионална работна среда и са усъвършенствали езиковите, професионалните и компютърните си умения.

Въздействие върху институцията

Въздействието на индивидуално ниво е взаимосвързано с въздействието на работата по проекти върху **институцията**. Работата по проекти е част от ежедневието на участниците и придобитите умения се отразяват на работата им в организацията или институцията, участваща в проекта.

Прякото въздействие върху институцията се измерва чрез анализ на мобилността на професионалистите в сферата на професионалното образование, както и на служителите на съответната изпращаща организация, които пренасят придобития чуждестранен опит на ниво организация.

Според данни от Националната Агенция, най-голям процент участници изпращат: Професионалните гимназии (50%), Центровете за професионално обучение (33%), Сдруженията с нестопанска цел (8%) (Фигура 9).

Мобилността води до общо **подобряване на качеството** на работата, като допринася за усвояването на добри практики, свързани както с внедряване на нови методики на преподаване, така и с обучението на персонала. По този начин се постига въздействие върху цялостния работен процес на организацията. Запознаването с добрите практики в конкретната област и **внедряването на нови методи** на работа („ноу хау“) имат положителен ефект върху цялостните резултати на институцията. Анализи на Европейската комисия относно въздействието на секторна програма "Леонардо да Винчи" сочат, че транснационалната мобилност е инструмент, а не цел. Мобилността се е превърнала в „педагогически метод“ за подобряване на образованието и на работата в дадена институция.

Професионалисти в сферата на професионалното образование и обучение, които участват в проекти по програма „Леонардо да Винчи“, потвърждават осъществилата се промяна на климата в техните институции. 67 % от Професионалистите в областта на образованието и обучението отчитат, че в резултат на промяната на климата в организациите се прилагат иновативни практики с цел подобряване метода на работа и социалния статут на организацията. Най-голям ефект при участие в проект по секторна програма „Леонардо да Винчи“ постигат организации, чиято цел е подобряване на качеството и внедряване на иновации в работата. Организациите, които предоставят допълнителни възможности за развитие на своите служители чрез активно участие в проектни дейности, поддържат **по-висока трудова мотивация** поради това, че предоставят много по-разнообразни възможности за професионално развитие. Проектите за мобилност имат подчертан положителен ефект върху по-малките организации с ограничени източници на финансиране като неправителствени организации, сдруженията с нестопанска цел и малки и средни предприятия. Участието в подобни проекти дава възможност за развитие на сравнителните предимства на тези организации и подобрява тяхната конкурентоспособност в динамично променящата се професионална среда.

Една от оперативните цели на секторна програма „Леонардо да Винчи“ е да *увеличи качеството и обема на сътрудничество между институциите и организациите, предоставящи възможности за обучение, и предприятията, социалните партньори и съответните органи в цяла Европа* - 22% от проектите по дейност „Мобилност“ насърчават сътрудничеството между институциите благодарение на обмена на практики на индивидуално и институционално ниво.

Въздействието на секторна програма "Леонардо да Винчи" върху институционалното развитие на дадена организация може да се илюстрира чрез реализиран проект със заглавие „**Иновативни методи за обучение в съвременния дизайн**“, чиято целева група са конкретно учители, преподаващи по предмети от професионалната подготовка на учениците.



Според участниците, чрез работата по проекта и чрез сътрудничество с европейски организации, са постигнати следните резултати:

- Обогатяване на *познанията в иновативните методи на преподаване и начините за прилагането им в професионалното образование и обучение;*
- Запознаване с *новостите в информационните технологии* и използването им в сферата на модния дизайн;
- Запознаване със *съвременните техники и технологии за производство на облекло;*
- Разширяване на *европейския мироглед и европейската култура.*

Усъвършенствайки **знанията, професионалните си умения и компетенции**, приложени при обучението, увеличават шансовете на участниците за професионална реализация и конкурентоспособност в българския и европейския пазар на труда. Участието в проекта е подпомогнало развитието на иновативните методи и практики за учене през целия живот, базирани и на информационните и комуникационните технологии. Мобилността е допринесла за придобиване и използване на знания, умения и квалификации, които спомагат за личностното израстване на участниците в проекта, за тяхната пригодност за заетост и конкурентоспособност на европейския пазар на труда. Обогатяването на преподавателските подходи е допринесло обучението в гимназията да стане по-атрактивно и модерно. Участието в проекта стимулира изучаването на чужди езици, необходими на учителите за обогатяване на професионалните им умения. Запознаването с културното, икономическото и историческото развитие на страната домакин, е допринесло за социалното и културно развитие на личността на ползвателите.

Въздействие върху развитието на професионалното образование и обучение на национално ниво

Проектите по дейност "Мобилност" влияят на развитието на българската национална система за професионално образование и обучение в няколко направления:

- **Подготовка на преподавателски кадри** – с участието си в транснационална мобилност в други европейски страни, преподавателите от професионални гимназии и центрове за професионално обучение придобиват нови знания и умения относно съвременни подходи на преподаване;

- **Подготовка на управленски кадри** – участието в мобилност предоставя възможност на директорите на професионални гимназии и центрове за професионално обучение да се запознаят с управленските практики в други европейски страни и да приложат качествените елементи в своите институции, което ще допринесе за организацията на ефективен учебен процес;

- **Подготовка на експерти, отговорни за развитието на системата** – участието в мобилност осигурява достъп на експерти, участващи в процеса за изготвяне на предложения относно приоритетите за развитие на националната система, да се запознаят с организацията на различни европейски системи и да пренесат добрите практики в България;

- **Изграждане на партньорства между всички заинтересовани страни** – проекти, инициирани от браншови и неправителствени организации, създават предпоставки за обмен на информация между бизнеса и отговорните държавни институции по приоритетни теми за развитието на професионалното образование и обучение като ключовите компетентности, осигуряване на качеството, европейска и национална квалификационна рамка, европейска система за трансфер и акумулиране на кредити в професионалното образование и обучение.

Обхватът на посочените въздействия се потвърждава от направената статистическа извадка на видовете организации, които са инициирали проекти по секторна програма "Леонардо да Винчи" – Мобилност за целевите групи ЛПТ и ПОПОО²³.

37% от проектите за целевите групи ПОПОО и ЛПТ са реализирани от професионални гимназии, а 22% от тях са инициирани от институции, имащи отношение към развитието на професионалното образование и обучение в България. 52% от тези институции са областни администрации, общини, РИО, институти за обучение на ПОПОО, сред които се открояват следните:

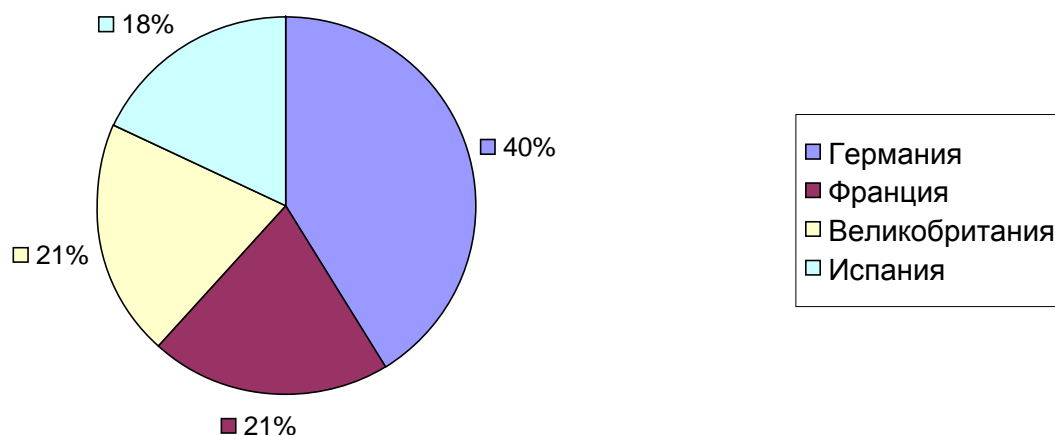
- Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО);
- Национален институт за обучение и квалификация в системата на образованието (НИОКСО);
- Областни администрации: Благоевград, Перник, Стара Загора, Сливен;
- Общини: Видин, Козлодуй;
- Регионални инспекторати по образованието: София-град, Видин, Враца, Хасково.

²³ Не е включена целева група ППО, тъй като тя обхваща мобилност на обучаеми, която се разглежда в настоящото изследване като източник на индивидуално, а не системно въздействие.

40% от проектите по дейност „Мобилност“ за целеви групи ЛПТ и ПОПОО са реализирани в партньорство с приемащи организации от Германия. Други популярни страни, в които целевите групи са реализирали мобилност, са проектите реализирани във Великобритания (21%), Испания (18%) и Франция (21%) (Фигура 14).

Фигура 14

**Приемащи страни за целеви групи ЛПТ и ПОПОО,
дейност „Мобилност“ (2007 – 2012)**



Осъществяването на мобилност във водещите икономики в Европейския съюз като Германия, Франция и Великобритания позволява на българските учители по професионално образование и обучение, директорите на образователни институции и експерти, отговорни за политиката в сферата на професионалното образование и обучение да се запознаят с постиженията на най-модерните системи за професионално образование и обучение, да направят съпоставка с българската система и да пренесат добри примери и практики в решаването на приоритетни въпроси като:

- повишаване квалификацията на кадрите в системата;
- актуализиране и доразвиване на учебното съдържание;
- засилване на връзката между образователните услуги и изискванията на пазара на труда.

Въздействието на секторна програма "Леонардо да Винчи" върху развитието на професионалното образование и обучение в България на индивидуално, институционално и системно ниво може да се илюстрира, чрез описание на опита от реализиран проект със заглавие **„Внедряване на европейски инструменти и практики в националните системи за ПОО“**, осъществен от Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО). Основните цели на осъществената мобилност на експерти от НАПОО, отговорни за развитието на професионалното образование и обучение в България са:

- ✓ обмен на опит;
- ✓ проучване на подходи и модели за изграждане на национални системи за осигуряването на качеството;
- ✓ трансфер на кредити;



✓ валидиране на резултати от неформално обучение и самостоятелно учене в ПОО;

✓ прилаганите механизми за включване и координиране на отговорните институции и организации.

Реализацията на проекта е в синхрон със стратегическите европейски приоритети:

- повишаване на привлекателността и адекватността на ПОО;
- изграждане на гъвкави пътеки за придобиване на професионална квалификация;
- насърчаване на мобилността на обучаеми и обучители в областта на професионалното образование и обучение, и др.

Основните резултати от проекта са качествени по своя характер и могат да се обобщят в три групи:

✓ **За ползвателите на проекта** – повишаване на професионалните знания, умения и компетентности, необходими за качествено изпълнение на непосредствените отговорности, работа в мултикултурна среда, подобряване на чуждоезиковите компетентности. Тези резултати допринасят за професионалното развитие на експертите, за повишаване на личната им самооценка и удовлетвореност от работата, както и за сплотяването на екипа и насърчаване на генерирането и реализирането на нови идеи при разрешаването на проблеми от професионално естество;

✓ **За НАПОО** – подпомагане изпълнението на основните функции на НАПОО, усвояване на нови управленски практики и подходи за: разработване на професионални стандарти, осигуряващи възможности за трансфер на кредити и валидиране на резултати от ученето, придобити по неформален и самостоятелен път; прилагане на механизми за сътрудничество със социалните партньори и гарантиране на качество в професионалното обучение;

✓ **За националната система за професионално образование и обучение** – проектът е приоритетно ориентиран към обмена на опит, подходи и практики между институции със сходен предмет на дейност за осигуряване на нормативни, методически и организационни предпоставки за внедряване на Европейските инструменти в областта на професионалното образование и обучение (ПОО). Акцентът е поставен върху прилагането на иновативни подходи за разработване на професионални стандарти, ориентирани към "резултати от ученето", осигуряване на качество на ПОО, създаване на условия за ефективно сътрудничество със социалните партньори във връзка с обвързването на професионалните стандарти с изискванията на пазара на труда. Проектното предложение е съобразено със стартиралите и планирани действия на национално ниво за въвеждане на Европейските инструменти в ПОО (Европейска система за трансфер на кредити в ПОО, Рамка за осигуряване на качеството, Валидиране на неформално и самостоятелно учене), в които експертите на НАПОО са включени като членове на междуведомствени работни групи.

✓ **Споделянето на опит** в областта на професионалното образование и обучение, **достъпът до иновативни практики и механизми** за прилагане на Европейските инструменти допринасят за професионалното и личностно развитие на участниците в проекти. От друга страна, **придобитият опит** подпомага тяхното компетентно участие в работни групи и обсъждания по въпроси във връзка със създаването на условия за прилагане на европейски практики в областта на образованието.

Заклучение

Реализираното изследване установява пряко въздействие на участието в проекти по секторна програма "Леонардо да Винчи", дейност "Мобилност" и доказва първоначално заложените изследователски хипотези. Приложеният възходящ подход на анализ установява три нива на въздействие.

На *индивидуално ниво* – чрез участието си в дейности по секторна програма „Леонардо да Винчи“, участниците в мобилност **придобиват междукултурен и чуждоезиков опит, усвояват и прилагат специализирани знания и умения по професията, развиват своите ключови умения и компетенции и разширяват мрежата от лични и професионални контакти.**

На *институционално ниво* – чрез **пренос и внедряване на добри практики** както и чрез усвояване на нови методи на работа от страна на професионалисти в сферата на професионалното образование и обучение се осъществява **цялостната промяна на микроклимата в** участваща в проекти **организация**, пред която се откриват **нови възможности за развитие.**

На *системно ниво*, чрез предоставяне на възможност за подготовка на **преподавателски кадри, подготовка на управленски кадри и на експерти, отговорни за развитието на системата, както и чрез изграждане на партньорства между всички заинтересовани страни** се благоприятства развитието на националната система за професионално образование и обучение в България. Внедряването на натрупания опит от обмена от страна на **институциите, имащи отношение към развитието на професионалното образование и обучение в България**, допринася за повишаване квалификацията на кадрите в системата, актуализират се и се доразвиват учебното съдържание и педагогическите методи на преподаване; засилва се и връзката между образователните услуги и изискванията на пазара на труда. Въздействието на секторна програма „Леонардо да Винчи“ в България благоприятства развитието на сферата на професионалното образование и обучение в синхрон с дефинираните цели в „Европа 2020“ и в стратегическата рамка за европейско сътрудничество в сферата на образованието и обучението „Образование и обучение 2020“.

Библиография:

Статии:

1. Muller K., Korbel M., Friedrich W., 25 May 2010: „Study on the impact of the Leonardo da Vinci programme on the quality of vocational education and training systems” Final report, Kerpen
2. European Commission, 2008.: *Final Evaluation of the Leonardo da Vinci II Programme. Annex to the Joint Report*
3. European Commission, 2010: *Study on a possible framework to facilitate transnational mobility for placements at enterprises*
4. European Commission, 2008: *Eurotrainer: Study on VET trainers in enterprises*
5. European Commission, March 2008: *Beyond the Maastricht Communiqué : developments in the opening up of VET pathways and the role of VET in labour market integration*
6. European Commission, *ECVET reflector - Study on the Implementation and Development of an ECVET System for Initial Vocational Education and Training*
7. European Commission, 2007: *Move it - Overcoming Obstacles to Mobility for Apprentices and Other Young People in Vocational Education and Training*
8. European Commission, 2007: *Analysis of the Effects of LEONARDO DA VINCI Mobility Measures on Young Trainees, Employees and the Influence of Socio-economic Factors*
9. European Commission, 2010: *Impact of the Leonardo da Vinci programme on the quality of vocational education and training systems*
10. European Commission, *VET teachers and trainers: Key actors to make lifelong learning a reality in Europe*
11. European Commission, 2007-2011: *Leonardo da Vinci, Facts & Figures, EU support for vocational education and training*, p. 5
12. European Commission: “The history of the Leonardo da Vinci programme” in http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/history_en.htm
13. European Commission, 2012: *Commission staff working document, Vocational education and training for better skills, growth and jobs* in http://ec.europa.eu/education/news/rethinking/sw375_en.pdf
14. European Commission, 2010: *Study on Mobility Developments in School Education, Vocational Education and Training, Adult Education and Youth Exchanges* in http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/studies_en.htm
15. European Commission, 2006: “The history of European cooperation in education and training. Europe in the making — an example”, p. 112-130

Интернет страници:

1. www.hrdc.bg – Информация за секторна програма „Леонардо да Винчи”
2. http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/news-home/2012/otchet_momn_2009-2012.pdf - Отчет за дейността на Министерството на образованието, младежта и науката, юли 2009 – септември 2012 г.
3. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/ldv_en.htm – Информация на секторна програма Леонардо да Винчи от Европейската комисия

4. http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/studies_en.htm – Отчети и проучвания на Европейската комисия относно секторна Програма „Леонардо да Винчи“
5. http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/doc/stat/mobility11_en.pdf – Статистика от ЕК за всички страни членки по години
6. http://ec.europa.eu/education/llp/doc/call13/prior_bg.pdf – Програма „Учене през целия живот“ обща покана за представяне на предложения 2011—2013 г. стратегически приоритети
7. http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_bg.htm – „Европа 2020“
8. http://ec.europa.eu/education/leonardo-da-vinci/statistics_en.htm – Статистика на ЕК отнасяща се до секторна програма „Леонардо да Винчи“
9. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/vet_en.htm – Контекст на европейската политика в областта на професионалното образование и обучение
10. http://www.navet.government.bg/bg/ECVET_BG – Контекст на националната политика в сферата на професионалното образование и обучение и същност на Европейската система за трансфер на кредити в областта на професионалното образование и обучение
11. http://www.minedu.government.bg/left_menu/strategies/documents/index-eu-docs.html – Документи на МОМН
12. http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/law/zkn_prof_obucenieEU.pdf – Закон за професионалното образование и обучение
13. http://domus.srce.hr/iuoun/images/dokumenti/dokumenti170209/keycomp_en.pdf – Европейска референтна рамка. Ключови компетентности
14. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/ecvet_en.htm – ECVET
15. <http://hrdc.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0105&n=3&vis=000077> – Леонардо да Винчи - издания
16. http://ec.europa.eu/bulgaria/press_corner/news/090610-training_bg.htm – Представителство на ЕК в България
17. http://europa.eu/legislation_summaries/other/c11040_en.htm – Европа на знанието
18. http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_bg.htm – Лисабонска стратегия
19. http://www.hrdc.bg/fce/001/0125/files/LdV_practice.pdf – Моята практика Леонардо да Винчи 2011
20. <http://www.hrdc.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0125&n=&vis=&q=> – Компендиуми (сборници с проектни идеи) 2009
21. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:BG:PDF> – Европа 2020
22. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm – Стратегическа рамка „Образование и обучение 2020“



Информация от Национални агенции:

1. <http://www.leonardo.org.uk/default.asp?section=00010001§ionTitle=Home>
2. <http://www.oapee.es/oapee/inicio/pap/leonardo-da-vinci/presentacion.html>
3. <http://www.hrdc.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0105&n=3&q>
4. http://www.estia.hrdc.bg/fce/001/0125/files/Leonardo_Last.pdf

ЕС документи:

1. Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г. относно транснационалната мобилност в рамките на Общността с цел образование и обучение, ОВ L 394, 30.12.2006 г.
2. Официален вестник на Европейския съюз, Консолидиран текст на договора за функционирането на европейския съюз”, от 30.3.2010 г., С 83/121
3. Comett, Council decision of 24 July 1986 (OJ L, 222, 8-8-1986)
4. Petra, Council decision of 1 December 1987 (OJ L, 346, 10-12-1987))
5. Lingua, Council decision of 28 July 1989 (OJ L, 239, 16-8-1989)
6. Eurotecnet, Council Decision 89/657/EEC of 18 December 1989
7. Helios, Council Decision 93/136/EEC of 25 February 1993
8. Council decision of 6 December 1994, (94/819/EC)

Приложение 1

Примери за добри проекти

Проектът „Европейска практика в екологичното земеделие – ресурс за устойчиво развитие“ е реализиран от Професионална гимназия по селско стопанство "Земя", гр. Провадия.

Отчетено е, че чрез практиката ползвателите са надградили своята професионална подготовка от училище, като са получили допълнителни познания и практически умения, свързани с:

- основните принципи за обработката на земеделската земя по екологичен начин;
- основните методи в екологичното земеделие;
- технологиите за отглеждане на растения и животни по екологичен начин;
- технологиите за обработка и преработка на суровините по екологичен начин;
- законодателството на Европейската комисия, регулиращо органичното земеделие;
- екологичната растителна защита;
- организацията на работата в екоферма;
- предлагането на екопродукцията в биомагазини;
- работа с модерна земеделска техника.

Паралелно с това са подобрени езиковите компетенции на учениците. Напредък е отбелязан и в социалните им умения, благодарение на възможността непрекъснато да подготвят самостоятелни практически задачи, които след това да представят пред аудиторията, както и благодарение на възможността да общуват с различни хора по време на практиката с различен профил и социален статус – фермери, експерти в областта на селското стопанство, представители на министерство, на браншови организации в сферата на органичното земеделие, на професионална гимназия, на университет. Друг ефект от практиката се измерва в подобряване на уменията за работа в екип, за презентиране, подобряване на комуникативните умения.

Проектът „Иновации при производство на декоративна растителност и при парковото строителство“ е двугодишен проект, който е развил способността за професионално развитие на участниците.

Посредством мобилността учениците са участвали в изцяло механизирани процеси на производство на декоративна растителност; осъществено е пълноценно обучение на чужд език; разширени са професионалните компетенции и са заимствани иновативни методи в сферата на озеленяването, осъществен е контакт с ученици от училище Gjenestad и при общуването с тях са приложени усвоените езикови знания.

Ползите за индивидуалните участници са свързани с подобряване и обогатяване на умения в използването на иновативни методи и технологии в областта на озеленяването (нови техники за зацветяване; нови идеи за цветни фигури; работа с машини, които са изцяло специализирани; работа на реални обекти и изпълнение на нови проекти); подобряване на езикови компетенции (проведената практика е на английски език и в свободното си време участниците също са контактували на английски език с връстниците от приемащото училище); Подобряване на културни познания (ползвателите са запознати с една нова и различна култура); Изградени умения за работа в екип.

Придобитите знания и професионален опит в областта на механизирано производство на декоративна растителност, нови методи за размножаване на видове,

изграждане на алеи дават са възможност на участниците да ги приложат и да внедрят нови технологии в регионалните фирми.

Участниците по мобилност са посещавали предварителна подготовка по английски език по професията по специално подготвена програма, относно основните понятия в областта на парковото строителство и озеленяване. Участниците са получили сертификати за проведено обучение по английски език по професията.

Групата участници са запознати и участват при механизираното производство на различните видове цветя, декоративни храсти и дървета. Взето е участие при засаждане на растителност на реален вилен парцел. Също ползвателите са участвали при трасиране на алеи с декоративни настилки на реален обект в град Стоке, трасиране и полагане на архитектурни елементи. Чрез тези дейности е повишено гражданската отговорност на участниците и техните знания и умения за справяне в различни ситуации.

Проектът „Развитие и пренасяне на компетенции в съответствие с европейската квалификационна рамка дейност „ПОО““ е реализиран от Старопрестолна гимназия по икономика.

Участниците изучават немски, френски и английски език, както и предмети с икономическа и компютърна насоченост. Ползвателите се обучават в различни специалности. Чрез проекта са развити ключовите, професионалните, личностните и етичните компетенции в съответствие с трета степен на Европейската квалификационна рамка и са принесени опита, натрупан по време на практиката в Професионален консултативен център “Karriere-club” Виена, Австрия в България.

Резултати:

- Ползвателите развиват ключови, личностни, професионални и етични компетенции в страна от Европейския съюз;
- Чрез практиката се затворя цикъла от получените в училище базови и специфични умения и качества;
- Чрез работата си по проекта, ползвателите пренесат развитите компетенции, отговарящи на трета степен според Европейската квалификационна рамка в България;
- Ползвателите учат и практикуват в реална професионална работна среда;

Сертификатите за проведена подготовка в България и получения Европас CV, Европас Езиков паспорт и Европас Мобилност представят резултатите от наученото по опростен, ясен и гъвкав начин пред работодателите и по този начин се превръщат в гаранция за високо качество на получените компетенции.

Проектът „Внедряване на европейски инструменти и практики в националните системи за ПОО“ е осъществен от Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО).

Основните цели на осъществената мобилност на експерти от НАПОО, отговорни за развитието на професионалното образование и обучение в България са: обмен на опит; проучване на подходи и модели за изграждане на национални системи за осигуряването на качеството; трансфер на кредити; валидиране на резултати от неформално обучение и самостоятелно учене в ПОО; прилаганите механизми за включване и координиране на отговорните институции и организации.

Реализацията на проекта е в синхрон със стратегическите европейски приоритети: повишаване на привлекателността и адекватността на ПОО; изграждане на гъвкави пътеки за придобиване на професионална квалификация; насърчаване на мобилността на обучаеми и обучители в областта на професионалното образование и обучение, и др.